

Les vies romanes a la comarca d'Igualada

PER la seva posició geogràfica, en el centre de Catalunya, la nostra comarca ha sigut en tot temps un indret de pas obligat pels habitants del litoral, quan es veien en la necessitat d'endinsar-se vers les muntanyes de l'interior del país, a fi de trobar-hi la pau i la tranquil·litat, pertorbada per les contínues invasions dels pobles del Nord d'Àfrica i d'enllà del Pirineu.

De les troballes arqueològiques de la nostra comarca se n'ha parlat molt poc, i solament els estudiosos locals s'havien preocupat de l'estació íbero-romana del Vilar del Met, que amb la millor bona fe intentaven identificar-la amb la Jespus citada en la carta del savi Ptolomeu, i aquesta amb l'actual Igualada (1).

Amb tot sabem pels textos dels autors antics que la comarca igualadina era habitada, quan vingueren els romans a Catalunya, per unes tribus ibèriques conegudes amb el nom de lacetans (2), una gent bel·licosa, excel·lents genets i molt afeccionats a la cacera. És segur que aquestes tribus acceptarien de bon grat la dominació romana, puix que en tots els poblats ibèrics coneguts a casa nostra trobem el material romà barrejat amb el de procedència indígena, sense que es noti violència de cap mena. El propi emplaçament de les vil·les agrícoles, en mig de terres bones i planeres indiquen que la vida era tranquil·la en tota la conca de l'Anoia.

(1) Jaume Gomis i Galtés, Prev.: *Cuestión histórico-arqueológica* publicat a l'Eco d'Igualada, n.º 4. 25 de Gener del 1863.

Pere Mallent: *Añadiduras a la corrección fraterna*. La Colmena de Igualada, n.º 16. 15 d'Agost del 1880.

J. Bas i Jorri: *Vilar del Met*. El Ateneo, núms. 40, 41 i 42. Octubre, Novembre i Desembre del 1888.

(2) Josep Gudiol, Prev.: *L'Ausa romana i el seu temple*. Vic 1908.

Dr. Martí Almagro, Josep de C. Serra Ràfols i Josep Colominas: *Carta Arqueológica de España*. Barcelona. Instituto Diego Velázquez del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Madrid 1945.

Els romans establiren el seu quarter general a la imperial Tarraco, la ciutat d'hivern i d'entrenament pre-militar, en vistes de les campanyes d'enllà de l'Ebre i concretament a la de Numància (1). Durant l'hivern en veure's obligats a suspendre temporalment les operacions militars era freqüent que es dediquessin a fer transaccions comercials amb els naturals del país; reclutarien aleshores, entre ells, els voluntaris, els quals deurién ésser segurament ben retribuïts, com ens sembla apreciar-ho avui per l'abundor de monedes recollides per tota la comarca, portades de Tarragona, a voltes encunyades allà mateix. Per establir aquest contacte caldria que seguissin alguna possible ruta que unís les estacions romanes de la vall del Gaià, Fontscaldes, Vilarodona, Aiguamúrcia i Pont d'Ermentera. Remuntarien llavors en algun indret el turó del Montagut cap a la Plana d'Ancosa i La Llacuna, o bé en direcció al Santuari de Sant Magí de la Brufaganya (2). Des d'allà travessarien la Vall de Serves per entrar a la Segarra o bé entroncarien amb una ramificació de la important via Lleida-Tarragona, que passava per Santa Coloma de Queralt (Keresus) on trobem els principis d'una via romana (3), que va per la Penedella als Plans de Montmaneu fins a Segur. (Aquí va recollir-s'hi un miliari). Segur, sembla que en temps de Scipió tenia un castell i 30 cases (4).

La via romana des d'aquí es dirigia a Calaf, la vella Ascerris dels lacetans, segons alguns historiadors, encara que d'altres afirmen la procedència romana de les ruïnes de l'antic castell, assegurant que fou instituït pel procònsol Caius Calpurni Pisó, l'any 182 abans de Jesucrist (5).

Aquesta via transhumana s'ha conservat intacta resistint els embats de l'arada, degut a servir de carrerada als ramats, quan baixen del Pirineu per acampar a les terres baixes, fugint de les nevades hivernenques de muntanya. En arribar a l'altura del Mas de Pedrafita, nom

(1) Adolf Schulten: *Historia de Numancia*. Edit. Barna. Barcelona 1945.

(2) Josep Iglésies i J. Santasusagna: *Les valls del Gaià, del Foix i de Miralles*. Centre de Lectura de Reus 1934, pàg. 168.

(3) A. Borràs i Quadres: *La transhumància prehistòrica*. Butlletí de l'Agrupació Fotogràfica d'Igualada, 1.ª època, n.º 20, 1933. *Les vies romanes*, id. id., n.º 36, 1935.

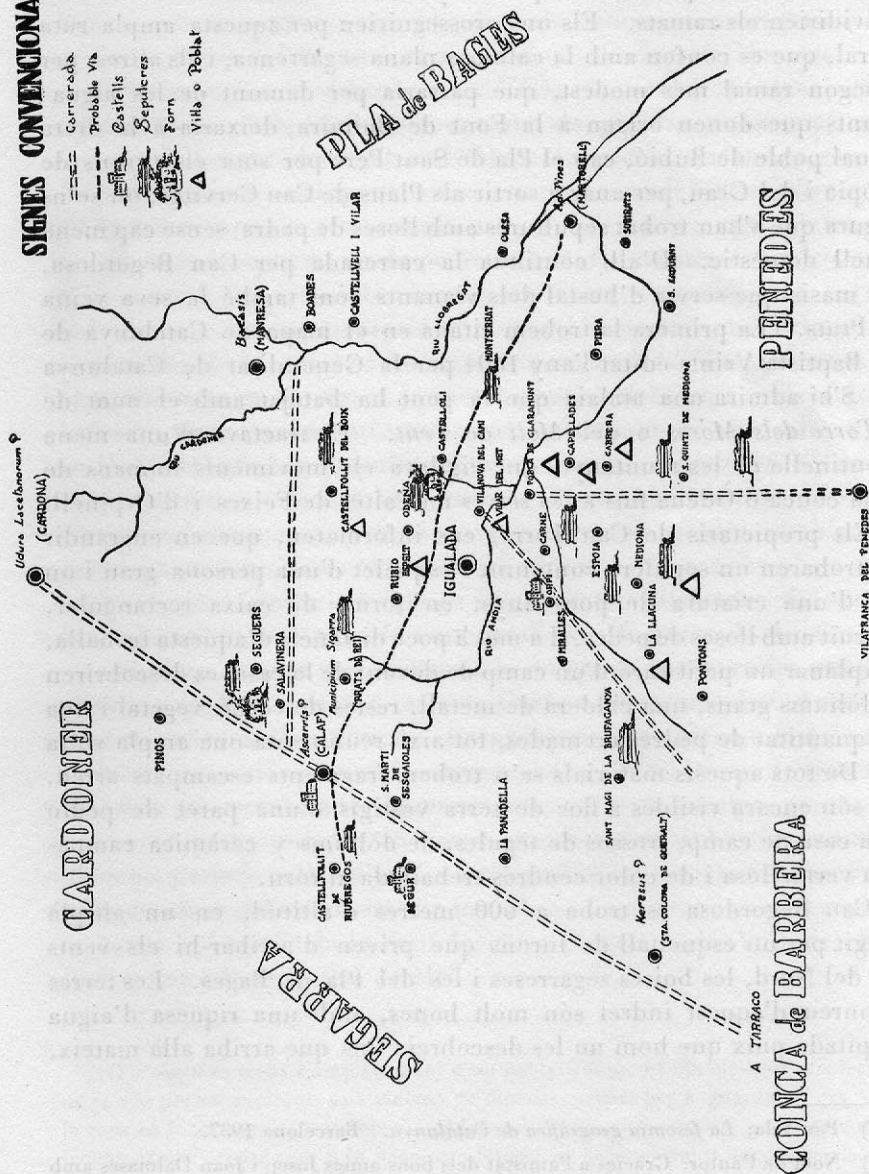
(4) Geroni Pujades: *Crónica Universal del Principado de Cataluña*, pàg. 44.

(5) Cèsar August Torres: *Comarca del Cardener*. Barcelona 1922.

Gabriel Castellà i Raich: *Comarca d'Igualada o Conca d'Òdena*. Àlbum Meravella. Barcelona. s. d. Vol. I. Pàg. 105.

SIGNES CONVENCIONALS

- == Correrada
- - - Probable Via
- Castells
- Sepulcres
- Porn
- Villa o Poblat

Restes romans a la Comarca igualadina.

que sembla indicar un molló o fita de pedra (possiblement un dels miliaris romans que servien per senyalar les distàncies dels camins), es dividrien els ramats. Els uns prosseguirien per aquesta ampla ruta natural, que es confon amb la calmosa plana segarrenca, i els altres, per un segon ramal més modest, que passaria per damunt de les aiguavessants que donen origen a la Font de Buimira, deixaria a la dreta l'actual poble de Rubió, cap el Pla de Sant Pere per sota els turons de la Còpia i del Grau, per anar a sortir als Plans de Can Cervitge, on se'ns assegura que s'han trobat sepultures amb lloses de pedra, sense cap mena d'atuell domèstic. D'allí continua la carrerada per Can Regordosa, vella masia que servia d'hostal dels vianants com també la seva veïna Can Prats. La primera la trobem citada en el mapa de Catalunya de Joan Baptista Vrints editat l'any 1604 per la Generalitat de Catalunya (1). S'hi admira una atalaia que la gent ha batejat amb el nom de *La Torre dels Moros* o del *Molí de Vent*. Es tractava d'una mena de sentinella de les muntanyes que vigilava els moviments humans de tota la conca d'Òdena fins a les serres més altes de Feixes i d'Orpinell.

Els propietaris de Can Torre, ens informaren, que en engrandir l'era trobaren un sepulcre contenint l'esquelet d'una persona gran i un altre d'una criatura de pocs anys, en forma de caixa rectangular, construït amb lloses de pedra. I a més a poca distància d'aquesta troballa, en explanar un petit turó d'un camp de davant de la casa, es descobriren uns dòliums grans, una caldera de metall, restes de carbó vegetal i una gran quantitat de pedres cremades, tot això reunit sota una ampla volta (2). De tots aquests materials se'n troben fragments escampats arreu. Avui són encara visibles a flor de terra vestigis d'una paret de pedra d'una casa de camp, trossos de tègules, de dòliums y ceràmica campaniana vermellosa i de color cendrós treballada al torn.

Can Regordosa es troba a 600 metres d'altitud, en un altiplà protegit per un esquenall de turons que priven d'arribar-hi els vents freds del Nord, les boires segarreses i les del Pla de Bages. Les terres de conreu d'aquest indret són molt bones, amb una riquesa d'aigua insospitada puix que hom no les descobreix fins que arriba allà mateix.

(1) Pau Vila: *La fesomia geogràfica de Catalunya*. Barcelona 1937.

(2) Nota de l'autor: Gràcies a l'amistat dels bons amics Josep i Joan Dalmases amb el propietari de Can Torre, Sr. Ignasi Prat, ens ha estat possible obtenir aquestes dades d'interès científic.

La via romana sembla continuar vers el coll de les Forques, passar per molt aprop del de Gosem, la inconfundible cara de les serres de Rubió, per anar per entre els desviats camins que travessen el pla de Santa Maria del Boix i entrar a la ciutat de *Bacasis* (Manresa).

Darrerament la descoberta a l'Espelt (terme d'Òdena), d'unes parets i cases d'obra trinxada damunt de picadís pastat amb calç, a manera de formigó barrejat amb blocs de pedra típicament romà, ens ha permès examinar superficialment una mena de camí carreter, que actualment serveix per a molt pocs propietaris, i que té fragments enllosats amb grans blocs de pedra i que fa pensar si tindria alguna relació per l'enllaç amb la via gran de Calaf a Castellfollit del Boix. O bé si seria una fragmentació d'un possible ramal secundari que seguís la part alta de la vall de l'Anoia, que partint d'*Ad Fines* (Martorell) per anar a la Segarra, i passant prop del vessants del Puig Aguilera (on s'hi trobaren unes sepultures i un forn de ceràmica de finals de la romanització) o pels Moions (sepultures triangulars de tègules a l'Hostal del Porc), pel torrent de Rigat arribaria a Òdena i a l'Espelt. Perquè no s'ha trobat fins ara cap senyal romà en cap dels pobles establerts a la part baixa del riu entre Martorell i Vallbona. En canvi trobem una via molt transitada entre la Pobla de Claramunt i Vilafranca del Penedès, la qual passaria per sobre la Font del Xaró i Terreres de la Garça (1).

Segueix el camí vers el Pla de la Barquera on s'aprecien senyals de citges o dipòsits; continua cap a la Guixera, les serres de Cabrera per la dreuera del mas de la Guitza. En un corriol que mena a la casa Blanca s'admira un curiós monolit, conegut per la *Pedra Dreta*, de tres metres d'alçada (2), que Amador Romaní creu que és un menhir, però que per l'abundància de troballes ibèriques no seria gens dubtós que també fos d'aquest període. Des d'aquí s'arriba a la Font Canaleta y Can Freixes: grup de cases que estan assentades sobre terres abundoses de sepultures romanes. A través de la Font del Bosc s'entra a la Vall del Riu de Bitlles fins a Sant Quintí de Mediona.

(1) Aquí es troba l'emplaçament d'un poblat romà: El Pla conegut de les Citges, on ja s'hi porten explorats una vintena de dipòsits, cellers per a guardar el gra, cavats a la roca en forma ovoide y rodones. Algunes d'elles es comuniquen per sota terra hi es troben arreglerades com si hi haguessin format un antic carrer o barri agrícola. També s'hi poden veure dues sepultures cavades a la mateixa roca.

(2) Amador Romaní: *Un nou menhir*. Revista d'Igualada, n.º 5 de l'any 1929.

També hem pogut observar en diferents excursions realitzades, que pel camí veïnal de Capellades a la Torre de Claramunt que travessa les petjades d'un senderó molt més vell, conegut per la «carrerada», es podria pujar cap el Mas Martí de Vilanova d'Espoia, on es descobriren sepulcres del segle III abans de Jesucrist. Continuaría cap a Mas Berenguers (1), d'on Amador Romaní guardava atuells de baixa època romana y sobre tot un anell d'or de regust hel·lenístic. Continuaría després vers Mas Orpinell, on s'hi poden recollir en els marges de les vinyes fragments de terra sigillata. Més enllà per les carenes de les Serres de Feixes y de Rofes (a dintre aquest terme s'han trobat monedes romanes, especialment a l'indret de la Font Cuitora) i, remuntaria Vilademàger, la casa pairal dels Cervelló, sobre La Llacuna amb els seus dos poblats situats en els contraforts de la plana d'Ancosa i Puig Castellar: la Cota l'un i Pollina l'altre (2), i s'endinsaria per la vall del Gaià per on trobem emplaçades les terres del Monestir de Santes Creus.

Quant a les riberes del riu Anoia han estat posades de manifest les petjades de l'home primitiu des del paleolític; hem de creure doncs que els romans no devien ignorar aquesta artèria que conflueix amb el Llobregat a Martorell, vila que serva el llegendari Pont del Diable. Arribaren a destruir els poblats ibèrics de les altures del Pujol d'En Figueres de Sobirats, de Gelida, com també els de Sant Saduní d'Anoia (3). Però no trobem el seus rastres veritables fins arribar a una vinya del terme de Vilanova del Camí prop de l'Anoia coneguda pel Vilar del Met, en la qual en unes prospeccions que tingueren lloc el 1935, hi fou trobat un jaciment de cultura ibèrica, hel·lenística i romana (5).

L'orientació i emplaçament de les estacions que coneixem actualment, com el material recollit fins a la data sembla indicar que el corrent d'infiltració i dominació la rebia de la vella *Tarraco* i això apareix molt clar en les monedes recollides, tan si són de la *Hispania Citerior* com de l'*Imperi* (4). Són totes d'influència de la *Cossetània*.

(1) Amador Romaní: *Paletnologia de la Comarca de Capellades*. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya. Vol. XXVI.

(2) Martí Grivé, S. F.: *Els Ibers al Penedès*. Butlletí del Centre Excursionista Vilafranquí. Any 1934.

(3) Amador Romaní: *Paletnologia de l'Alt Penedès*. Revista Penedès. Setembre 1921.

(4) F. Mateu i Llopis: *La Moneda Española*. Edit. Alberto Martín. Barcelona 1946

(5) A. Borràs i Quadres: *La Vil·la ibero-romana del Vilar del Met*. Boletín de la Agrupación Fotográfica de Igualada, II época, n.º 42. Agosto de 1945. *La cerámica del Vilar del Met*. id. id. II época, n.º 51. Mayo 1946.

A més, el descobriment d'un sepulcre d'un sol bloc de pedra, trobat l'any 1935 (1), entrant a la vall de Carme, passades les serres de Can Bernades, sembla voler indicar que els habitants del Vilar del Met, es servien de la vall de l'Escut per entrar al congost de Carme i entroncar amb alguna via de les que porten al Penedès i al Camp de Tarragona; com també els vestigis del nou poblat de l'Espelt sembla voler relacionar-se amb la carrerada de les serres de Rubió.

La troballa de les làpides romanes de marbre blanc al poble d'Els Prats de Rei que senyalen per primera vegada l'existència d'un municipi *Municipium Sigarrense* l'any 200 de la nostra Era, no va ésser feta tampoc a les riberes del riu Anoia, sinó al costat de la carrerada del Nord de la Comarca.

Sembla avui, a jutjar per la situació actual de les troballes, que el riu oferia poques garanties de seguretat; sigui pels perills de les inundacions sobtades del propi riu o altres causes que desconeixem, el cas és que la vall del riu Anoia no va servir per a establir-s'hi ni per a transitar-hi la gent que venia de qualsevol poble de la *Cossetània* o baixava de la *Ausetània* de Vic. Si alguna ruta hi ha hagut que comunicés la *Barcino* amb la *Ilerda* hauria divagat entre els contraforts montserratins i potser la vella drecera del Forn del Vidre, de Sant Pau de la Guàrdia a Castellolí seria una reminiscència de la romanització.

És dubtós que el riu Anoia fos la via de Martorell a Calaf o algun altre poble, com Santa Coloma de Queralt, en el qual cas haurien coincidit les vies romanes amb una part de les rutes de l'Edat Mitjana.

Però les troballes romanes orientades gairebé totes de cara a llevant, s'enfilen generalment per les carenes altes de 400 i 600 metres, per la qual cosa podem assegurar avui que els corrents de romanització els rebíem de la vella *Tarraco*, deixant a part la cubeta central del terciari on es troba enclavada la Igualada actual.

ANTONI BORRÀS i QUADRES

Col·laborador de la Comissaria d'Excavacions
Arqueològiques per la Comarca d'Igualada.

(1) A. Borràs i Quadres: *Sorcófago romano*. Boletín de la Agrupación Fotográfica de Igualada, n.º 56, época II. Octubre 1946.